

INCLUZIUNEA PERSOANELOR CU DIZABILITĂȚI

INCLUSION OF PERSONS WITH DISABILITIES

Mariana PAVLENCU,
dr., conf. univ.,
Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

Abstract

Disability is one of the significant means of social differentiation in modern societies, marked substantial influence of ideology. The way a society excludes certain groups or individuals involves categorization processes, putting the emphasis on appearance and identification of disability, the lower and unacceptable aspects of a person. The issue of disability was and is addressed primarily in terms of two models: the individual, inspiring care (which considers the difficulties people with disabilities are due to inferiority biological and psychological thereof) and social model, which focuses on environment social misfit, count as the difficulties people with disabilities.

Keywords: *disability, social differentiation, individuals, framing processes, inability, inferiority difficulties.*

Persoanele cu dizabilități au existat întotdeauna, indiferent de perioada istorică, culturală, areal iar atitudinea față de această categorie dezavantajată s-a schimbat de la marginalizare și excludere socială până la acceptare și integrare comunitară.

Schimbarea de atitudine a omenirii, privind persoanele cu dizabilități, a culminat la nivel internațional, odată cu adoptarea la 13.12.2006 a Convenției ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități (semnată la New-York 30.03.2007), convenție ce vede dizabilitatea ca o „patologie a societății”, care este rezultatul eșecului societăților de a fi incluzive și a se adapta diferențelor individuale. Convenția stipulează că societățile trebuie să se schimbe, nu individul, și furnizează un „traseu”

pentru o asemenea schimbare. Fară îndoială, Convenția reprezintă cel mai important instrument juridic obligatoriu care vizează direct drepturile și libertățile persoanelor cu dizabilități.[1]

Tendențele înregistrate la nivel internațional au fost treptat preluate și au primit consacrare și la nivelul legislației naționale. Astfel, după ce RM a ratificat Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități, prin Legea nr.166-XVIII din 09.07.2010, a purces la adaptarea cadrului normativ național la noile tendințe internaționale, un prim pas în această privință l-a constituit elaborarea *Strategiei de incluziune socială a persoanelor cu dizabilități (2010-2013)* adoptată de Parlament prin Legea nr. 169- XVIII din 09.07. 2010. Strategia a reformat politica statului în domeniul dizabilității, cuprinzând liniile de activitate pentru fiecare actor public sau privat, pe care aceștia trebuie să le urmeze pentru a asigura incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități.

Racordarea cadrului național la tendințele internaționale a fost definitivată prin adoptarea a două legi de bază: *Legea nr.60 din 30.03.2012 privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități și Legea RM cu privire la asigurarea egalității din 25.05.2012* care propun o nouă accepțiune privind persoanele cu dizabilități și incluziunea socială a acestei categorii.

Aceste legi reprezintă începutul schimbărilor în abordarea condiției persoanei cu dizabilități în societate, în care acestea nu mai sunt neglijate și marginalizate, ci dimpotrivă le este asigurată incluziunea socială, și sunt privite ca subiecți de drepturi și libertăți.

Este salutar faptul că cabinetul de miniștri al Republicii Moldova a aprobat *Programul național de incluziune socială a persoanelor cu dizabilități pentru anii 2017-2022* și Planul de acțiuni privind implementarea acestuia. Documentul are drept scop dezvoltarea unor servicii accesibile și incluzive, care să răspundă necesităților reale ale persoanelor cu diferite tipuri de dizabilități.

În acest sens, autoritățile își propun îmbunătățirea accesului la măsurile de protecție socială al persoanelor cu nevoi speciale,

facilitarea accesibilității infrastructurii, transporturilor, informației și comunicațiilor pentru persoanele cu nevoi speciale. Alte obiective stabilite în Program vizează sporirea accesului persoanelor cu dizabilități la servicii medicale, promovarea educației incluzive a copiilor, precum și creșterea ratei de încadrare în câmpul muncii a persoanelor cu necesități speciale.

Printre acțiunile care urmează a fi realizate se numără: asigurarea persoanelor cu dizabilități, inclusiv a copiilor, cu fotolii rulante și alte mijloace ajutătoare tehnice, includerea în pachetul compensat, în cazul îngrijirilor medicale la domiciliu, a seringilor, stomelor și altor materiale necesare pentru bolnavi, extinderea listei medicamentelor compensate pentru maladiile care conduc la dizabilitate, dotarea instituțiilor de învățământ cu echipamente necesare pentru facilitarea procesului educațional, precum și efectuarea de către fiecare instituție publică a evaluării gradului de accesibilitate a infrastructurii.

În Republica Moldova sunt cca 176,1 mii de persoane cu dizabilități, ceea ce constituie aproximativ 6,6 % din populația țării. Deși în ultimii 10 ani, sub presiunea societății civile, statul a început să dezvolte anumite politici sociale în vederea incluziunii sociale a persoanelor cu dizabilități, datele statistice, analiza materialelor din mass media, unele cercetări indirecte denotă că, de fapt, aceste politici sunt implementate cu greu în practică din cauza neasigurării reformelor cu surse financiare necesare, lipsei surselor financiare în bugetele locale, nivelului redus de informare și conștientizare a problemei de către autoritățile publice centrale și locale, precum și de către instituțiile private. [2]

O barieră în acest sens constituie și faptul că aceste politici au fost și sunt dezvoltate în lipsa unor cercetări și analize competente a situației existente în domeniul dizabilității.

Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei nu are un mecanism bine format și o metodologie de colectare a datelor pe cale administrativă, și nu dispune de loc sau dispune de foarte puține date actuale în domeniu, ceea ce de fapt face dificilă elaborarea unor prognoze și a unor politici sociale în domeniul

dizabilității bazate pe evidență și bine focusate. De rând cu cele expuse mai sus, considerăm destul de importantă și necesitatea cercetării gradului de implementare a politicilor sociale elaborate în ultimii ani în Republica Moldova și a impactului acestora asupra calității vieții persoanelor cu dizabilități.

Pentru ca reforma în domeniul protecției și asistenței sociale să fie aplicabilă este necesară monitorizarea și evaluarea periodică a impactului acesteia asupra cetățenilor și revizuirea/îmbunătățirea politicilor în baza aspectelor identificate. Este important de menționat faptul că în ultimii 20 de ani nu a fost efectuată nici o cercetare sociologică detaliată în acest domeniu în Republica Moldova și deci nu dispunem de careva date pentru a analiza în dinamică situația persoanelor cu dizabilități. [3, p.50]

Incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități este un proces în care statul și comunitatea asigură participarea deplină a persoanelor cu dizabilități în susținerea acestora în cadrul oricărui servicii și activități obișnuite cum ar fi educația, sănătatea, încadrarea în câmpul muncii și prestarea serviciilor sociale. Aceasta implică necesitatea acordării atenției sporite aspectelor multidimensionale ale dizabilității, în special în cadrul reformelor și legislației din toate sectoarele.

După cum observăm, televiziunea rămâne una dintre cele mai importante surse de informare în masă. *Codul Audiovizualului al RM* prin prevederile art. 13 al.(4) stabilește că *accesul persoanelor cu deficiențe de auz (surde) la emisiunile televizate de importanță majoră și de actualități este garantat prin interpretarea, din contul radiodifuzorului, în limbajul mimico-gestual cel puțin 20 de minute din timpul zilnic de emisii ale serviciului de programe.* [4]

Cu regret acest deziderat este foarte dificil de realizat din cauza lipsei de echipament special și faptului că radiodifuzorii trebuie să suporte singuri cheltuielile. Astfel că în cadrul monitorizării pieței audiovizualului Consiliul de Coordonare a Audiovizualului a concluzionat că cel puțin 11 dintre difuzorii

înregistrați pe teritoriul RM încalcă periodic obligația de a difuza un buletin de știri prin limbaj mimic al gesturilor. [5]

Din cauza numărului redus de interpreți ai limbajului mimico-gestual, pentru moment sunt autorizați doar 17 interpreți mimico-gestuali autorizați de către Ministerul Justiției, patru dintre aceștia sunt în Chișinău, trei la Bălți, câte unul la Cahul și Cimișlia. Ceilalți opt specialiști sunt angajați în școlile speciale pentru persoanele cu dizabilități de auz. Astfel, la un interpret de limbaj mimico-gestual revin cca 150 de persoane cu dizabilități de auz. Proporția recomandată este de cel puțin doi interpreți la 50 de persoane cu deficiențe de auz. [6]

După cum observăm acest fapt limitează considerabil posibilitatea de acces la informație, participarea la viața societății și alte drepturi fundamentale ale persoanelor cu deficiențe de auz.

Omul prin natura sa este o ființă socială și se simte împlinit atunci când are posibilitatea de a participa și a se implica activ la viața comunității. Cu regret, anumite grupuri de persoane, dar în mod deosebit persoanele cu dizabilități sunt marginalizate și private de această posibilitate, astfel fiind discriminate în baza dizabilității. Excluziunea socială privează oamenii de opțiuni și oportunități de a scăpa de sărăcie, bariere sociale, stereotipuri și le diminuează votul politic și implicarea civică de a pretinde la drepturile lor.

Un alt aspect important în care persoanele cu dizabilități beneficiază de anumite înlesniri sunt serviciile publice și în special *accesul la servicii de sănătate*. Așa cum sănătatea este un drept fundamental garantat. Dreptul la asistența medicală calificată pentru persoanele cu dizabilități este prevăzut și reglementat de majoritatea actelor normative din domeniu.

Situația precară din punct de vedere financiar a persoanelor cu dizabilități a determinat statul să-și asume calitatea de asigurator în cazul acestora, fiindu-le garantată asistență medicală gratuită prin efectul legii.

Conform legislației în vigoare, persoanele cu dizabilități, pe teritoriul RM, beneficiază gratuit de toate tipurile de asistență medicală: a) urgentă prespitalicească; b) primară; c) specializată

de ambulator, inclusiv stomatologică; d) spitalicească; e) servicii medicale de înaltă performanță; f) îngrijiri medicale la domiciliu, pentru o gamă largă de afecțiuni. [7]

Totuși serviciile medicale acordate persoanelor cu dizabilități sînt puțin accesibile din cauza lipsei adaptării infrastructurii instituțiilor medicale, centrelor medicilor de familie, în special, în mediul rural coroborat cu lipsa de instruire a medicilor în domeniul dizabilității. Totodată, deși persoanele cu dizabilități sînt asigurate gratuit din cadrul sistemului asigurărilor medicale, acestea primesc parțial, dar în plan comparativ cu alte state ele nu sînt asigurate cu unele medicamente și paramedicale stricte a fi necesare, întrucît nu sînt acoperite de fondurile de stat de asigurări în medicină, de exemplu, unele preparate anticonvulsive, scutece pentru îngrijiri la domiciliu și alte consumabile medicale.

În pofida tuturor acestor reglementări progresiste, situația din domeniu este departe de a se fi îmbunătățit așa cum majoritatea persoanelor cu dizabilități au avut experiențe negative în ceea ce privește accesul la serviciile de sănătate, abilitare și reabilitare, imposibilitatea de a se bucura de cel mai înalt standard posibil de sănătate, persoana cu dizabilități simțindu-se nerespectată și disprețuită.

Abordând subiectul persoanelor cu dizabilități și căile posibile de incluziune socială, considerăm important de a menționa ce prevede legislația Republicii Moldova la acest capitol. Actualmente, conform legislației naționale se identifică statutul de invaliditate din copilărie; invaliditate de boală profesională; invaliditate de boală obișnuită; invaliditate survenită în urma unui accident de muncă; invaliditate determinată de schilodire în muncă în legătură cu avaria de la Cernobîl; invaliditate legată de serviciul militar sau special. În conformitate cu legislația în vigoare, protecția socială pentru aceste categorii de persoane se efectuează cu un set de prestații sociale cum ar fi pensii și alte tipuri de prestații, asistență socială, asistență medicală, asistență de instruire sau educațională, integrare în câmpul muncii și inclusiv tratamente fiscale.

În scopul cultivării respectului pentru drepturile și demnitatea persoanelor cu dizabilități, statul, persoanele juridice de drept public și de drept privat cât și organizațiile neguvernamentale întreprind măsuri de sensibilizare a societății. [8, p.6] Promovează o percepție pozitivă și un rol social activ al persoanelor cu dizabilități; cultivă, la toate nivelele sistemului de învățământ, inclusiv la copiii de vârstă fragedă, o atitudine respectuoasă față de drepturile persoanelor cu dizabilități; promovează recunoașterea deprinderilor, meritelor și abilităților persoanelor cu dizabilități, cât și a contribuției aduse de acestea la locurile lor de muncă; încurajează instituțiile mass-media să relateze despre persoanele cu dizabilități de o manieră care ar contribui la incluziunea lor socială; promovează programe de sensibilizare a opiniei publice cu privire la persoanele cu dizabilități și drepturile acestora.

În scopul asigurării unei vieți independente persoanelor cu dizabilități, autoritățile publice centrale și locale, organizațiile non-guvernamentale, agenți economici, indiferent de forma de organizare juridică, în funcție de competențele lor funcționale, evaluează situația în domeniu și întreprind măsuri concrete pentru a facilita accesul persoanelor cu dizabilități, în condiții de egalitate cu ceilalți, la mediul fizic, la transport, la informație și la mijloacele de comunicare, inclusiv la tehnologia informației și la comunicațiile electronice, la alte utilități și servicii deschise sau furnizate publicului, atât în localitățile urbane, cât și în localitățile rurale, în conformitate cu normativele în vigoare.

În vederea asigurării integrării copiilor cu dizabilități în sistemul general de învățământ, după cum am menționat mai sus, a fost adoptat *Programul de dezvoltare a educației incluzive în Republica Moldova pentru anii 2017-2022*, care și-a propus ca obiectiv schimbarea prin adaptarea continuă a sistemului educațional pentru a răspunde diversității copiilor și nevoilor ce decurg din aceasta, pentru a oferi educație de calitate tuturor în contexte integrate și medii de învățare comună, indicând că parte a acestui program sunt absolut toți copiii, inclusiv cei cu dizabilități. [9]

Educația incluzivă presupune dezinstituționalizarea persoanelor cu dizabilități, care mai nou este și unul dintre obiectivele *Strategiei pentru protecția copilului pentru anii 2018-2023*, care stabilește că procesul de dezinstituționalizare a persoanelor cu dizabilități reprezintă o prioritate de stat și se va asigura prin redirecționarea resurselor financiare și acordarea unui minim de servicii sociale și servicii de educație incluzivă. [10]

Pentru integrarea eficientă a elevilor dezinstituționalizați în sistemul general de învățământ începând cu 01.01.2013 în toate unitățile teritorial-administrative au fost create și funcționează servicii de asistență psihopedagogică care au în componență personal specializat (pedagog, psiholog, specialist terapii specifice etc.), care au ca scop suportul copiilor și tinerilor dezinstituționalizați din instituții specializate inclusiv tineri cu dizabilități și cu necesități educaționale speciale, aflați în situații de dificultate, cu risc de separare de familie și instituționalizare.

Chiar dacă în ultimii ani în sistemul de învățământ din Republica Moldova s-au făcut mai mulți pași în promovarea anumitor modele de educație incluzivă, acest lucru s-a realizat sporadic. Practicile de succes obținute în incluziune s-au datorat, în linii mari, susținerii din partea societății civile și entuziasmului manifestat de unele cadre didactice, de voluntari și de părinți.

Un alt domeniu în care Republica Moldova a contribuit prin completarea cadrului normativ național ce ține de asigurarea dreptului la muncă a persoanelor cu dizabilități vom menționa art. 38 din Legea RM privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități, pentru persoanele cu dizabilități severe și accentuate, în cazul în care ele nu beneficiază de facilități mai mari, se stabilește o durată redusă a timpului de muncă, de 30 de ore pe săptămână, quantumul retribuirii muncii fiind egal cu cel stabilit pentru salariații cu durată normală a timpului de muncă. [11]

Munca suplimentară, munca în zilele de odihnă și munca pe timp de noapte prestate de către persoanele cu dizabilități severe și accentuate se permit doar cu consimțământul persoanelor în cauză, dacă nu există contraindicații din partea medicilor.

Angajatorii, de comun acord cu comitetele sindicale, au dreptul de a reduce normele de muncă pentru persoanele cu dizabilități. Specifice sunt și reglementările privind concediile persoanelor cu dizabilități. Pentru persoanele cu dizabilități severe, angajate în muncă, în cazul în care acestea nu beneficiază de facilități mai mari, se stabilește un concediu anual cu o durată de 40 de zile calendaristice, iar pentru persoanele cu dizabilități accentuate – un concediu anual cu o durată de 32 de zile calendaristice. De asemenea, la solicitarea persoanei cu dizabilități, angajatorul îi poate acorda un concediu suplimentar fără plată cu o durată de pînă la 60 de zile calendaristice. [11]

Pentru realizarea dreptului la muncă persoana cu dizabilități se poate angaja în câmpul muncii atât la întreprinderi, instituții și organizații în condiții obișnuite, cât și la întreprinderi specializate sau la domiciliu. Este binevenit faptul că noua Lege a Republicii Moldova privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități reglementează detaliat obligațiile angajatorului în vederea angajării persoanelor cu dizabilități. Astfel, angajatorii, cu mai mult de 20 de subalterni, trebuie să ofere locuri de muncă pentru persoane cu dizabilități în mărime de cel puțin 5% din numărul total de salariați. De asemenea, legea obligă angajatorii să asigure evidența cererilor și a documentelor anexate la acestea, depuse de către persoanele cu dizabilități care s-au adresat pentru a fi angajate, într-un registru separat care va conține informații privind deciziile de angajare sau refuz, cauzele refuzului, contestațiile. [12]

Pentru a asigura integrarea în câmpul muncii a persoanelor cu dizabilități, angajatorii sunt obligați să realizeze adaptarea rezonabilă a locului de muncă, proiectarea și adaptarea locurilor de muncă astfel încât acestea să devină accesibile persoanelor cu dizabilități, furnizarea de noi tehnologii și dispozitive de asistență, de instrumente și echipamente care să permită persoanelor cu dizabilități obținerea și menținerea locului de muncă, furnizarea de instruiri și a sprijinului adecvat pentru aceste persoane.

Identificarea și eliminarea obstacolelor/barierelor față de accesul deplin al persoanelor cu dizabilități trebuie aplicate în special la clădiri, drumuri, mijloace de transport și alte utilități interioare și exterioare, inclusiv școli, case, instituții publice și locuri de muncă, la serviciile de informare și comunicare, inclusiv serviciile electronice și de urgență, de asemenea la alte utilități și servicii publice.

De asemeni obiectele de menire socială trebuie să fie amenajate într-un mod care să le facă accesibile pentru persoanele cu dizabilități: dotate cu căi de acces și instalate cu respectarea actelor normative în vigoare vizând domeniul respectiv.

În cazul în care obiectele de menire socială, din motive tehnice, nu pot fi amenajate astfel încât să fie accesibile persoanelor cu dizabilități cu respectarea normativelor în vigoare, autoritățile administrației publice locale, asociațiile obștești și persoanele juridice de drept public sau de drept privat trebuie să întreprindă măsuri corespunzătoare pentru adaptarea rezonabilă a obiectelor în cauză la necesitățile persoanelor cu dizabilități.

Pentru a facilita accesul neîngrădit al persoanelor cu dizabilități la transport și călătorii, Ministerul Economiei și Infrastructurii, alte autorități publice centrale și locale, agenții economici indiferent de forma de proprietate, cu participarea asociațiilor obștești încearcă să-și onoreze obligațiile pentru crearea a asemenea facilități prin:

- adaptarea mijloacelor de transport în comun aflate în circulație;

- reutilizarea autovehiculelor conform necesităților persoanelor cu dizabilități locomotorii (ghidarea manuală);

- adaptarea stațiilor mijloacelor de transport în comun, inclusiv marcarea prin pavaj tactil a spațiilor de acces spre ușa de intrare în mijlocul de transport;

- montarea panourilor de afișaj corespunzător nevoilor persoanelor cu dizabilități vizuale și auditive în mijloacele de transport public;

- imprimarea cu caractere mari și în culori contrastante rutele și indicativele mijloacelor de transport public urban;

- adaptarea trecerilor de pietoni și intersecțiile străzilor și drumurilor publice corespunzător cu nevoile persoanelor cu dizabilități vizuale și auditive;

- montarea sistemelor de semnalizare sonoră și vizuală la intersecțiile cu trafic intens. [13]

O altă măsură care vine să facă posibil incluziunea persoanelor cu dizabilități ar fi că toți operatorii de taxi au obligația să asigure cel puțin o mașină adaptată transportului persoanelor cu dizabilități care utilizează fotoliul rulant. Astfel va constitui discriminare refuzul conducătorului de taxi de a asigura transportul persoanei cu dizabilități și al dispozitivului de mers. Dispozitivul este transportat gratuit, fără aplicarea unor taxe suplimentare. [14]

De asemenea administratorii infrastructurii feroviare au obligația să adapteze cel puțin un vagon și stațiile principale de tren pentru a permite accesul persoanelor cu dizabilități care utilizează fotoliul rulant și să marcheze prin pavaj tactil contrastant căile spre peronoanele de îmbarcare, ghișee sau alte utilități. [11]

Administratorii infrastructurii de transport au obligația să asigure însoțirea persoanelor cu dizabilități astfel încât acestea să aibă acces și să se poată folosi de transportul aerian, iar administratorii infrastructurii aeroportuare au obligația să adapteze spațiile principale de utilitate publică pentru a permite accesul persoanelor cu dizabilități care utilizează fotoliul rulant și să marcheze prin pavaj tactil contrastant căile spre ghișeele de îmbarcare sau alte utilități. [15]

Câinele ghid care însoțește persoana cu dizabilități are acces liber și gratuit în toate locurile publice și în mijloacele de transport. [16]

Autoritățile administrației publice locale și persoanele juridice de drept public sau de drept privat trebuie să adapteze, să rezerve și să semnalizeze prin semnul internațional cel puțin 4% din numărul total al locurilor de parcare, dar nu mai puțin de 2 locuri, pentru parcare gratuită a mijloacelor de transport pentru persoane cu dizabilități locomotorii în spațiile de parcare de pe

lângă clădirile de utilitate publică, precum și în cele organizate. [17]

După cum observăm la compartimentul incluziunii sociale a persoanelor cu dizabilități putem afirma că RM prezintă niște carențe dar ritmul de dezvoltare al țării ne dă speranța că vor urma mari progrese și la acest capitol.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Enciclopedia asistenței sociale
https://books.google.md/books?id=oC-TDwAAQBAJ&pg=PT560&lpg=PT560&dq=diyabilitati+patologie+a+societatii&source=bl&ots=sYR3ThcRuD&sig=ACfU3U3fruw2Py9f_PRfpKzSTCp7pZwb_g&hl=ru&sa=X&ved=2ahUKEwi25p2kupXnAhXDKVAKHSewC7oQ6AEwAnoECAkQAQ#v=onepage&q=diyabilitati%20patologie%20a%20societatii&f=false
2. Biroul Național de Statistică
<https://statistica.gov.md/libview.php?l=ro&idc=168&id=6516>
3. Ciocan L., Eșanu A. Sistemul de determinare a dizabilității în Republica Moldova și perspective de reformare. Chișinău: Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale, 2017.
4. Codul serviciilor media audiovizuale al Republicii Moldova nr. 174 din 08.11.2018. În Monitorul Oficial nr. 462-466/766 din 12.12.2018
<http://www.audiovizual.md/files/Codul%20serviciilor%20media%20audiovizuale.pdf>
5. Comunicarea cu și despre persoanele cu dizabilități
<https://www.soros.md/files/publications/documents/ghid%20Oroman%20GATA.pdf>
6. În Moldova sunt doar 17 interpreți mimico-gestuali la cele aproape 7000 de persoane cu deficiențe de auz. Povestea traducătoarei Svetlana Gudumac
<https://stiri.md/article/social/cati-interpreti-de-limbaj-mimico-gestual-sunt-autorizati-in-moldova>

7. Persoanele cu dizabilități de auz și vorbire pot solicita urgența prin Viber și Skype https://www.ipn.md/ro/persoanele-cu-dizabilitati-de-auz-si-vorbire-pot-solicita-urgenta-prin-viber-si--7967_1036892.html
8. Meșter V. Participarea persoanelor cu dizabilități la viața politică și publică. Chișinău: CAJPD, 2016.
9. RAPORT cu privire la realizarea în anul 2017 a Planului de acțiuni privind implementarea Programului național de incluziune socială a persoanelor cu dizabilități pentru anii 2017-2022 https://msmps.gov.md/sites/default/files/document/attachments/raport_privind_realizarea_programului_national_de_incluziune_sociala_a_persoanelor_cu_dizabilitati_pentru_anul_2017.pdf
10. Strategia pentru protecția copilului pentru anii 2018-2023 https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/intr_26_49.pdf
11. Legea RM privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități <http://incluziune.md/ro/wp-content/uploads/2016/10/Versiunea-usor-de-citit-si-usor-de-inteles-a-Legii-60-privind-incluziunea-sociala-a-persoanelor-cu-dizabilitati.pdf>
12. Incluziunea persoanelor cu dizabilități în câmpul muncii – realități și perspective, http://www.viitorul.org/files/4069353_md_monitorul_soci_0.pdf
13. Asigurarea accesului la transportul public al persoanelor cu dizabilități locomotorii <http://old.ombudsman.md/ro/content/asigurarea-accesului-la-transportul-public-al-persoanelor-cu-dizabilitati-locomotorii>
14. Cu privire la atenționarea operatorilor de transport rutier în regim de taxi <https://anta.gov.md/content/cu-privire-la-aten%C8%9Bionarea-operatorilor-de-transport-rutier-%C3%AEn-regim-de-taxi-privind>

15. Cu privire la modificarea și completarea Hotărîrii Guvernului nr. 1034 din 16 octombrie 2000
<http://lex.justice.md/md/362169/>
16. Discriminarea persoanei cu dizabilități însoțită de câinele-ghid
<http://egalitate.md/ru/news-and-information/discriminarea-persoanei-cu-dizabilitati-insotita-de-cainele-ghid/>
17. Care este situația în domeniul accesibilității în Republica Moldova?
<http://www.motivatie.md/index.php?pag=page&id=1233&language=ro>